

фобії. Вивчено особливості звуковимови, словникового запасу, граматичного складу мовлення підлітків із заїканням, а також зв'язне мовлення, темпоритмічні та просодичні характеристики мовлення.

Формування компонентів мовленнєвої системи в умовах порушених механізмів мовленнєвої діяльності зумовлює якісну й кількісну недостатність імпресивного та експресивного словникового запасу, а також недостатність мовленнєвого досвіду, негативний вплив якого позначається на низьких результатах виконання діагностичних завдань підлітками із заїканням.

Перспективи подальших наукових розвідок. Підвищення результативності корекційної роботи визначається диференційованим підходом до вибору оптимальних методів і прийомів, заснованих на вивченні характеру темпоритмічних показників і особистісних особливостей підлітків із заїканням.

Отримані дані свідчать про те, що з дітьми із заїканням необхідно обов'язково проводити комплекс психокорекційних заходів, спрямованих на поліпшення психоемоційного стану, зменшення тривоги й напруги.

Дослідження особливостей мовленнєвої діяльності підлітків із заїканням дозволяють зібрати досить повну інформацію про характер його порушення та глибину. Отримані результати допоможуть суттєво розширити та доповнити наукові уявлення про мовленнєвий розвиток дітей із заїканням і можуть бути використані у лого-корекційній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии / А. Р. Лурия. – М. : Изд-во Московского университета, 1973. – 374 с.
2. Паршаков С. Я. Заїкання / С. Я. Паршаков. – К. : Віола, 2001. – 74 с.
3. Розвиток розуміння мови у молодших школярів з мовленнєвим недорозвиненням : метод. рек. / [укл. : В. В. Тарасун, М. В. Шевченко]. – К. : РУМК, 1992. – 124 с.
4. Соботович Е. Ф. Психолінгвистическая структура речевой деятельности и механизмы ее формирования / Е. Ф. Соботович. – К. : ИЗМН, 1997. – 44 с.

УДК 376.1-056.264-051:159.954.3

Д. Є. Волох

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

В. М. Андросова

старший викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ЕЙДЕТИКА В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ

У статті розглядається поняття про ейдетичку та застосування ейдотехніки у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку, що мають порушення мовлення.

В статье рассматривается понятие о ейдетике и применения ейдотехники в логопедической работе с детьми дошкольного возраста, имеющих нарушения речи.

The article discusses the concept of eidetic memory and use it in speech therapy work with preschool children with speech disorders.

Ключові слова: ейдетика, ейдотехніка, ейдетизм, символ, прийом.

Ключевые слова: эйдетика, эйдотехника, эйдетизм, символ, прием.

Key words: eidetic memory, eidetic technique, symbol, method.

Постановка проблеми. Розвиток розумових здібностей дошкільників і молодших школярів має велике значення для успішного оволодіння навчально-програмним матеріалом. Розвивальний ефект навчання залежить від того, які знання повідомляються дітям і в якій спосіб. Вчені-психологи і педагоги (О. Запорожець, А. Усова, Н. Поддьяков) довели необхідність прямого керування з боку дорослих розвитком розумових здібностей дітей. З цією метою вони радять у процесі навчально-виховної роботи послуговуватися різноманітними допоміжними чинниками: символами, знаками, замінниками, наочним моделюванням (схемами, планами, кресленнями). Спеціальні дослідження свідчать, що навчання з використанням цих засобів має розвивальний характер.

У наш час досить розповсюдженим допоміжним чинником є ейдетика, за допомогою якої у дітей краще розвивається образне мислення та пам'ять. Сьогодні ця ігрова методика популярна серед тих, хто прагне неформально ставитися до процесів пізнання та

навчання. Е. Йенш вважав, що завдяки розвиткові образної уяви та яскравої фантазії ейдетика допомагає використовувати ті виняткові можливості, «резерви», які є у кожної дитини. Ейдетики допомагає створити яскравий зоровий образ в уяві дитини, який супроводжується мовленнєвою інформацією. Так дитина набагато швидше запам'ятовує слова, рухи, зображення. Якщо дитині цікаво уявляти цей образ, то і в пам'яті він залишається надовго та без зусиль.

Використання зорових опор під час запам'ятовування – один із ефективних способів поліпшення продуктивної словесної пам'яті у дітей з порушенням мовлення. За результатами дослідження Л. Андрусишиної можна простежити, що за допомогою застосування опосередкованого запам'ятовування діти із нормальним розвитком у середньому реп родували 9,5 слів, а діти з порушенням мовлення – 8,8. Для порівняння: із 10 слів, запропонованих на слух, діти із нормальним розвитком змогли пригадати 4,9 слова, а діти з порушенням мовлення – 3,3 слова [3].

Мета статті – висвітлити особливості ейдетики та застосування її у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиції ейдетики походять своїм корінням в епоху античності. Давні греки вважали, що людина думає, мислить ейдосами – образами. У її розумі, як на восковій табличці, виникають відбитки – образи того, про що вона думає, говорить, і в такому вигляді утримується в пам'яті. Тому втрата образу (за асоціацією – його стирання) здавна характеризує забування.

Ейдетики (грец. *eidos* – вид, образ, зразок) – це особливий різновид образної пам'яті, здатність найбільш яскраво й точно відтворювати в усіх деталях наочні образи предметів, які в даний момент не діють на органи чуттів. Теорія ейдетики розроблялась у 20-40-х роках ХХ століття в Германії в Марбургській психологічній школі Еріком Йеншем (1883 – 1940) та його однодумцями (В. Йеншем, О. Кро, А. Рікелем, Г. Фішером). Е. Йенш вважав, що «ознака ейдетизму – емоційна забарвленість образів» і довів, що образне мислення – закономірна стадія дитячого розвитку. Дітей до 12 років він називав «ейдетиками», розрізняючи при цьому

явний ейдетизм або прихований. Після 12 років здібність сприйняття ейдетичних образів згасає, а до 16-18 років зовсім зникає. Прихильний до ейдетики педагог може задіювати необмежені резерви мислення дитини, розвиваючи її природну здатність мислити образами.

Вітчизняні вчені критично вивчали ейдетичні ідеї, піддавали їх експериментальним перевіркам. Найбільш відомими спеціалістами з питань ейдетики були П. П. Блонський (1884 – 1941), російський психолінгвіст Л. С. Виготський (1896 – 1934), О. Р. Лурія (1902 – 1977). Однак через ряд обставин та Велику Вітчизняну війну дослідження з питань ейдетики були повністю зупинені. О. Р. Лурія – батько сучасної нейропсихології, поділив методики запам'ятовування на два основних напрямки:

1) *мнемотехніка* (методи, у основі яких лежить вербально-логічне мислення);

2) *ейдетика* (методи, засновані на конкретно-уявному мисленні).

Великий вклад у розвиток науки ейдетики належить талановитому та креативному російському викладачу, доктору педагогічних наук І. Ю. Матюгіну, який у 90-х роках ХХ століття з групою дослідників вивчив накопичений людством досвід ефективного запам'ятовування і розробив 27 методів образного розвитку уваги та пам'яті. А от у нашій вітчизняній освіті про ейдетичку всерйоз заговорили не так давно, і в основному завдячуючи Є. В. Антощукі, керівнику «Української Школи Ейдетики», де кожен може навчитися у ігровій формі запам'ятовувати слова (у тому числі й іноземні), цифри, обличчя, імена, вірші, великі тексти тощо.

Методи популярної сьогодні ейдотехніки базуються на максимальному використанні образного типу інформації. Педагог кодує матеріал уроку в символи, схеми, і діти запам'ятовують інформацію, пропускаючи її через серце, емоції, темперамент. Ейдотехніка задіює резерви правої півкулі головного мозку, сприяє розвиткові образної пам'яті, образного мислення, творчих здібностей. Ефективний вплив ейдотехніка несе при застосуванні її у роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення.

Переваги використання методики ейдотехніки[5]:

– *Пам'ять* – розширення можливостей, об'єму пам'яті.

– *Уява, фантазія* – збагачення словесної і образної уяви, багатогранність сприйняття світу.

– *Творче мислення* – вміння вирішувати будь-яке завдання легко, оригінально, із задоволенням.

– *Структурність* – один блок містить декілька тем.

– *Лаконічність* – максимум закодованої інформації при мінімумі візуальних або графічних знаків.

– *Швидкість* – здатність швидко знаходити рішення та генерувати ідеї.

– *Увага* – розвиток об'єму та тривалості уваги, вміння помічати деталі, без напруження їх пригадувати.

– *Гнучкість* – застосування різноманітних підходів для рішення завдання;

– *Відчуття* – розвиток не тільки зорової пам'яті, але й слухових, тактильних відчуттів.

– *Інтерес* – ейдотехніка пробуджує пізнавальну активність, бажання розвиватися, бачити свої успіхи.

– *Емоційна сфера* – використання уяви та яскравих образів розвиває позитивні емоції та відношення до життя. Радість навчання, так само, як і радість праці, робить дитину здоровішою: коли людина перебуває в стані радості, позитивної напруги, в її організмі виробляється природний стимулятор, який сприяє підвищенню імунітету і працездатності.

– *Самооцінка* – ефективність ейдотехніки надає можливість кожному побачити свої здібності, таланти і результати, розвиває впевненість у собі. Учень стає більш працездатним, краще вчиться.

У логопедичній роботі з дітьми допомагає застосування символів. Символ (з грец. «знак») – це знак, емблема, те, що слугує умовним позначенням якогось поняття, чогось абстрактного [1]. У логопедичній роботі використовують символи на різних етапах. Це дає можливість активізувати всі види аналізаторів, що набагато пришвидшує корекційний процес. Такий підхід до постановки, автоматизації та диференціації звуків має велике значення. Символи допомагають дітям мати більш конкретні уявлення, що до абстрактних понять. Оскільки у дітей дошкільного віку

мислення наочно – образне, тому опираючись на символ, інформація дитиною краще та швидше запам'ятовується і відтворюється в пам'яті. Спеціальні дослідження свідчать, що навчання з використанням цих засобів має розвивальний характер.

При вивченні звуків у логопедичній роботі часто застосовують їх символи. Символ звука – це поєднання двох понять «звук» і «образ». Орієнтуючись на пропонувані символи, діти запам'ятовують не лише сам звук, а й образ, що виникає в їхній уяві, коли вони вимовляють цей звук, утворюючи асоціативний зв'язок між цими двома об'єктами. Завдяки цьому і формується більш стійкий зоро-слухо-кінестетично-артикуляційний образ звука, основою якого є фонетична асоціація звуконаслідування. Завдяки цьому корекційно-навчальний матеріал є більш доступним, зрозумілим і цікавим для дітей, а його запам'ятовування довготривалим, поєднуючи теоретичні знання з практичними діями.

Оперування символами наближує дитину до природного, а не штучно-примусового вимовляння звуків, створює безпосередні передумови для самостійної корекції їх, для звукового самовдосконалення. До того ж символізація наочного матеріалу дає змогу коригувати не лише якийсь один звук, а кілька звуків водночас.

Приклад асоціативних образів-символів звуків

	Свист повітря з насоса нагадує звук [с]	Політ комара нагадує звук [з]
	Гудіння літака нагадує звук [л]	Політ бджоли нагадує звук [дж]

Під час корекції звуків виділяють такі прийоми використання образів-символів у логопедичній роботі з дітьми [1]:

1. Прийом фонетичних асоціацій. (Суть полягає у вдалому доборі спеціальних асоціацій, які є максимально співзвучними зі звуком.)

2. Прийом оживлення символу. (Цей прийом допомагає дитині не лише

почути конкретний звук, а за допомогою зорового образу ще й «побачити» його у словах, у тексті.)

3. Прийом перевтілення. (Тут дитина сама виконує роль живого символу, вивореного в її уяві, увиходить в його образ, фіксує свої почуття, емоції. Так як власний досвід утримується в пам'яті найкраще, то й ефект запам'ятовування, як звучить та артикулюється звук, значно сильніший.)

4. Прийом активізації відчуттів. (Прийом передбачає під час проведення ігор з автоматизації та диференціації звуків оптимальне використання систем-аналізаторів: зорової, слухової, кінестетичної, моторної.)

5. Прийом зацікавленості. (Цей прийом активізує дітей, підвищує мотивацію та результат корекційних занять.)

При вивченні артикуляції звука доречно використовувати не лише артикуляційний профіль, а і схему вимови звука, на якій зазначається положення губ, зубів, язика, струмінь видихуваного повітря (протяжність та характер) та робота голосових зв'язок. У процесі корекційно-педагогічної роботи у дитини формується вміння давати словесний опис артикуляції з опорою на графічну схему звуку, складену на основі малюнків-символів.

Схема свистячих звуків

Звук	Губи	Зуби	Язик	Струмінь видихуваного повітря		Голосні зв'язки
				Тривалість	Характер	
с						
з						
ц						

Використовуючи такі графічні символи діти можуть самостійно визначати звук, розповідати про звук, давати йому характеристику. Наприклад під час характеристики звуку [с] вони викладають такі символи і говорять: «Коли ми вимовляємо цей звук – губи розтягнуті в посмішці, зуби оголені, язик опущений вниз, широкий, видихуваний струмінь повітря холодний, довгий, голос

мовчить.

Такі графічні символи полегшують фонетичне засвоєння матеріалу, слугують додатковою опорою під час постановки, автоматизації та диференціації звуків. Вони розвивають у дітей пам'ять, уяву, мислення, створюють розвивальне середовище.

Формування у дітей старшого дошкільного віку вміння виконувати звуковий аналіз слова – один з важливих аспектів розвитку звукового ладу мовлення. Методику формування звукового аналізу розробив російський психолог Д. Б. Ельконін. Л. С. Журова адаптувала її до роботи з дітьми дошкільного віку. Звуковий аналіз допомагає дитині зрозуміти принцип звукової форми слова, встановлювати послідовність і кількість звуків у слові, давати їм якісну характеристику (голосний, приголосний; твердий, м'який; дзвінкий, глухий). У навчанні грамоти дітей старшого дошкільного віку вже склалася певна методика, яка спирається на використання символів у вигляді фішок для позначення голосних і приголосних звуків. Завдяки символу дитина усвідомлює поняття «звук», не зливає, як це зазвичай буває, приголосний з голосним.

Символи, які позначають якісні характеристики звука:

– голосний звук;

– приголосний твердий звук;

– приголосний м'який звук;

Наприклад, пропонуються дитині зробити звуковий аналіз слова «квітка». Дитини викладає фішки таким чином: – = 0 – – 0.

Висновки. Отже, використання символів є доцільним на всіх етапах логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з різними мовленнєвими порушеннями. Ейдотехніка допомагає корегувати мовленнєві вади, розвивати мислення, уяву, пам'ять, увагу, творчість, а також виховує самостійність і наполегливість.

Ефективність ейдотехніки побудована за формулою: «уява + позитивні емоції = засвоєна інформація». Завдяки ейдотехніці навчально-корекційний процес стає більш цікавим, результативним та ефективним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросова В. М. Мова символів жива – в ній звуки, букви і слова...: Методичний посібник / Валентина Миколаївна Андросова. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. – 92 с.
2. Андросова В. М. Особливості застосування корекційно-розвивального навчання в логопедичній роботі з дітьми // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації – 2009 – С. 3-12.
3. Конопляста С. Ю. Логопсихологія: навчальний посібник / Світлана Юріївна Конопляста. – К.: Знання, 2010. – 293 с.
4. Копилова О. П. Використання символів у роботі з дошкільниками. Середня група./ О. П. Копилова, В. М. Ткаченко. – Х.: Вид-во «ранок», 2010. – 122 с. – (Дитячий садок від «А» до «Я»).
5. Немченко-Васілініч Т. В. Методика ейдотехніки та її використання на уроках української мови та літератури. [Електронний ресурс] / Тетяна Валеріївна Немченко-Васілініч // Творча майстерня – Режим доступу: <http://dorobok.edu.vn.ua/article/pdf/624>.

УДК 376.016:81-028.31

О. М. Гриненкокандидат педагогічних наук,
старший викладач,ВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»**Н. Є. Шаріпова**

старший викладач,

ВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

М. Шаріпова

студентка

ВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»**ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ ТПМ
УСВІДОМЛЕНОГО ОРІЄНТУВАННЯ
НА МОРФЕМУ ЯК МОВНУ
ОДИНИЦЮ, ЩО МАЄ ДВОПЛАНОВУ
ОРГАНІЗАЦІЮ (ПЛАН ВИРАЖЕННЯ
І ПЛАН ЗМІСТУ)**

У статті розглядається проблема формування в учнів початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення усвідомленого орієнтування на морфему як мовну одиницю, що має двопланову організацію, а саме, план вираження (звукову організацію) і план змісту. Важливою умовою мовленнєвого розвитку молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення є робота над

збагаченням й увиразненням їхнього словника, формування вмінь правильно, точно й образно використовувати лексику рідної мови в процесі продукування власних висловлювань. Школярам необхідно володіти достатнім словниковим запасом (під час добору спільнокореневих слів), уміти визначати різницю між лексичним і граматичним значеннями слова, володіти операціями вибору й комбінування необхідних морфем.

В статті розглядається проблема формування у молодших школярів с тяжкими порушеннями мовлення усвідомленого орієнтування на морфему як мовну одиницю, яка має двопланову організацію, а саме, план вираження (звукову організацію) і план змісту. Важливим умовою мовленнєвого розвитку молодших школярів з порушеннями мовлення є робота над обогаченням словника дітей, формування умінь правильно, точно й образно використовувати лексику рідної мови в процесі продукування власних висловлювань. Школярам необхідно володіти достатнім словниковим запасом (в процесі підбору слів з одним коренем), уміти визначати різницю між лексичним і граматичним значеннями слова, володіти операціями вибору й комбінування необхідних морфем.

The problem of formation of the conscious orientation of the junior schoolchildren with heavy speech disturbances on a morpheme as a unit of speech with double-planned orientation, namely the plan of expression (sound organization) and the plan of content is considered in the article. The work on enriching and making more expressive the vocabulary of the junior schoolchildren suffering from heavy speech disturbances and the formation of the skill to use the lexical wealth of their native language correctly, exactly and clearly in the process of producing their own utterances is a very important condition for the speech development. It is necessary for the school pupils to master the vocabulary rich enough (when they choose the words with a single root), to be able to define the difference between lexical and grammatical meanings of the words, to master the operations of choosing and combining the necessary morphemes.

Ключові слова: молодші школярі з тяжкими порушеннями мовлення, морфологічні елементи слова, спільнокореневі слова, синоніми, слова з омонімічними коренями.

Ключевые слова: младшие школьники с тяжкими нарушениями речи, морфологические элементы слова, однокоренные слова, синонимы, слова с омонимическими корнями.

Key words: junior school pupils with heavy speech disturbances, morphological word elements, single-root words, synonym, words with homonymous roots.